

१९१९

प्रस
प्र. सं. ठाणे.
सुमाधान.

विषय
सं. सं.
२०३५
२१/०५
म. प्र. सं. ठाणे

गुच्छ ४ था.

विश्वनाथ नारायण वाड.
नासिक.

REFBK-0001696
REFBK-0001696

पुणे येथे आर्यभूषण छापखान्यांत छापिलें.

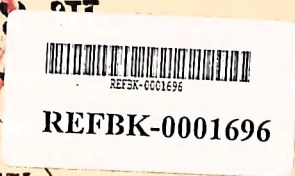
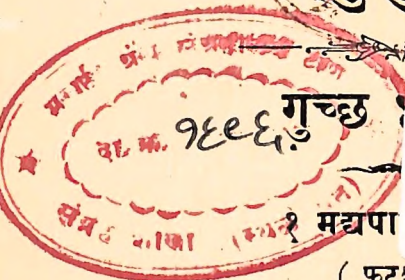
१९१९

सुहदांस

क००५.
४३०

काव्यकुसुमाद्यान

(फटका).

भल्या जनानो, मद्यप्राशन मार्ग भयंकर सोडावा ।
संसाराची करी दुर्दशा, मोह असा निज तोडावा ।
घटकाभर जें मिळें सौख्य त्यासाठी सुखमय संसार ।
दुःखपूर्ण करण्यास सजति ते, वेड्यांचा जणुं बाजार ।
दुष्काळानें दुर्मिळ झालें अन्नवस्त्र निज देशांत ।
अशा प्रसंगी मदिरा सेवुनि यावें कां आवेशांत ।
कवडी दमडी घरांत न टिके, स्त्रीपुत्रांची काय कथा ! ।
विवेक करुनी मना विचारा, सोडूं कां ह्या दुष्ट पथा ? ।
थोडा हा उपदेश; परंतु, सार तयांतील तें ध्यावें ।
दुर्व्यसनांच्या नीचाचरणीं त्वच्चित्तानें लाजावें ।

२ दुष्काळ व पुढारी.

हर ! हर ! जगदीशा ! दुर्दशा होय लोकीं ।
 हृदय फुटत माझे जेधया ती विलोकी ।
 दिसति कितिक आतां अस्थिचे पिंजरे हे ।
 बघुनि कठिण काला नीर नेत्रांत वाहे ॥ १ ॥

बहुत जन असे कीं अन्न ज्यांतें मिळेना ।
 स्थिति कठिण जनांच्या थोर नेत्यां कळेना ।
 फुकट फुकट ह्यांचे चालती मात्र व्याप ।
 स्वजनहित करूं हे व्यर्थ सारे प्रलाप ॥ २ ॥

बघुनि गरीब लोकां चित्त ज्यांचें द्रवेना ।
 कठिणहृदयधारी वीर आम्हांत नाना ।
 स्फुरण परि चढे त्यां मोठमोठ्या सभांत ।
 कृतिवचन पहातां दुःख दाटे नितांत ॥ ३ ॥

सकल जग ज्यांना आत्मगेहासमान ।
 कुठुनि मग उरे हो, त्यांमध्ये दंभ मान ? ।
 स्वजनहित तयांना जाहळेंसे पसंत ।
 स्थळिं कवण पहावें त्यापरी साधुसंत ? ॥ ४ ॥

करित मनिं विचारा मी यदा देवराया ।
 बहुत विकल होतों, वाटती यत्न वाया ।
 स्तविन म्हणुनि देवा, प्रेमरूपा सुखाचा ।
 सुपथ गरिब लोकां दाखवावा हिताचा ॥ ९ ॥

३ गोखलेनिधन.

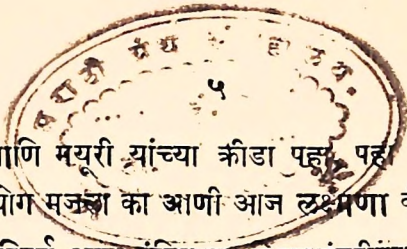
(ना. गोखले यांची मृत्युवार्ता समजतांच रचिलेलें)

अवचित विधि झाला आज अत्यंत क्रूर ।
 म्हणुनि करितसे तो सुज्ञ गोपाल दूर ।
 परिसुनि निधनातें दुःखसिंधूत सारा ।
 स्वजन बुडुनि जाई, व्यर्थ वाटे पसारा ! ॥ १ ॥
 निवड करुनि नेई बहुत येथोनि रत्नें ।
 कुटिल कितिक हेतू काल साधी प्रयत्नें ।
 प्रभु परि तुज कैसा देखवे हा प्रकार ? ।
 सुजनहृदयदेशीं दाटला अंधकार ॥ २ ॥
 बहुविध हितकार्ये जो अखंडीत साधी ।
 स्वहित अखिल सोडी राहणी फार साधी ।
 करतलमलवत् त्या हो सुविद्या प्रसन्न ।
 काठिण दिवस देखे, हिंदभू होय खिन्न ॥ ३ ॥

चिरसुखकर शांती द्या तदात्म्यास देवा ! ।
 शुभ पद प्रभु त्यातें आपुलें मात्र द्यावा ! ।
 मम मन इतुकें हें बोलुनी शांत होई ।
 कवन रचुनि दुःखा वाट मी आज देई ॥ ४ ॥

४ सीतावियोग.

पंपा सरोवराची शोभा पाहोनि मात्र रामाचा ।
 शोक दुणावे, तेव्हां वसंत द्यावी प्रभाव काभाचा ॥ १ ॥
 सौगंधिक सुमनांनीं पसरि वायू चहंकडे वास ।
 विरहाग्नी त्यायोगें राघवहृदयांत करितसे वास ॥ २ ॥
 आत्याला निज तेव्हां राम वदे पाहि लक्ष्मणा शोभा ।
 पुष्पमय इथें दिसतें क्रीडे मारुत मनीं धरुनि लोभा ॥ ३ ॥
 गिरिकंदरप्रदेशीं श्रवणमधुर गान वायु करि खचित ।
 नृत्य म्हणोनी करिती तरुवर किति एक जें तया उचित ॥ ४ ॥
 कर्णिकार तरुवरतीं दिसतीं पिवळीं फुलें किती फुललीं ।
 पीतांबरधारी नर वाटे ज्याची प्रभा जशी खुलली ! ॥ ५ ॥
 विस्तृत पंख मयूरां पाहुनि राहे न स्वस्थ मम वृत्ति ।
 जाळी वसंतरूपी पावक मजला जणूं दिसे चिती ॥ ६ ॥

मयूर आणि मयूरी यांच्या क्रीडा पहा, पहा नीट ।
कातावियोग मज्जा का आणी आज लक्ष्मणा वीट ? ॥७॥
मधुनें परिपूर्ण अशा कंपित ह्या तिलकमंजरीवंरती ।
झडप कशास्तव घाली भंग ? तयाची तिथें अतीव रति ॥८॥
पलाशतरु गिरीपृष्ठीं रक्तसुमोत्फुल्ल हे तयांना कीं ।
उपमा हुताशन पहा, ऐशी शोभा दिसेल कां नाकीं ॥ ९ ॥
पाही प्रिय बंधो, तूं सृष्टिसतीची कृती विचित्रा ही ।
प्रियजनवियोग दुःसह भारी, भगवन् मला अतां त्राही ॥ १० ॥
सीता माझी आहे परमप्रिय चतुर सुंदरी कोठें ? ।
आली वनांत हर्षे, सोडुनि राज्यादि विभव हें मोठें ॥ ११ ॥
कमलानना असे ती विशालनेत्रा तिचें मला वदन ।
दाखिव ही आस मनीं पुरवि लक्ष्मणा दुजें कठिण वदना ॥ १२ ॥
भ्रांत असें मन माझे, पाउल टाकूं शकें न मी पुढतीं ।
आप्तांच्या विरहानें दिसतें जगतीं असेंच नर कुढतीं ॥ १३ ॥
लक्ष्मण वदे तयाला रामा कोठोनि मोह हा आलां ।
थोर पुरुष आपण परि कलुषितबुद्धी असे कसे झालां ॥ १४ ॥
शोकाधीन नसावें, धीर मनीं बाळगा सदा रामा ।
पाताळीं रावण जरि, आणिन तुमचीच निश्चयें रामा ॥ १५ ॥

उत्साह हैंच मोठें दिसतें मजला यशास बल जगती ।
 धीर पुरुष स्वित्त न हो, इतर दुजे भूमिभारसे जगती ॥ १६ ॥
 ऐसें भाषण ऐकुनि सोडी मोहास राम मग नीट ।
 चाले सुग्रीवाची प्रेम्प्या गिरि ऋष्यमूकिं तो भेट ॥ १७ ॥

५ अश्रुपात.

नकळें कां एकाएकीं काळिज हें बहु चरचरलें ।
 निधनवृत्त ऐकुनि कविचें, मन माझें वेडें बनलें ।
 प्रिय महाराष्ट्रवाणीचा कंठमणी कोणी हरिला ।
 ह्या एका वर्षामध्यें कटु अनर्थ कीं ओढवलाः ।
 मूर्तिमंत साधेपण तें ।
 काव्यांत ओतिलें होतें ।
 कवि टिळक कुशल ते पुरते ।
 काळानें हरुनी नेला, विनमोल हिरा हा असला ॥ १ ॥
 तो म्हणे “ प्रभू पसरि कीं जगतांत फुलें हीं सारीं ।
 शिशु सुमन तशीं नक्षत्रें दिसतात विश्वसंसारीं ” ।
 ‘ इतिहास फुलाचा ’ कथिला, प्रवृत्तिपंथ दावाया ।
 शीलाविण शिक्षण ज्याच्या बुद्धीस वाटलें वायां ।

सद्बोध दिला काव्यांनी !

कळकळीने माउंति गाणी ।

श्रमविली पवित्रा वाणी ।

१६६६

(१६६६ क्रम)

ते कार्य चालविल कोण ? सत्कविची जेथे वाण ॥ २ ॥

लक्ष्मीचा हर हर ! आता सौभासूर्य मावळला ।

निधनाने प्रियतम पतिच्या दुःखौघ तिजकडे वळला ।

शब्दाने सांत्वन सतिचे मीं कसे करावे बोला ।

हा महाराष्ट्र दुःखाने दिसतसे आज हळहळला ।

आत्म्यास सुशांति द्यावी ।

साहित्योन्नति ही व्हावी ।

तत्परंपरा चालावी ।

एक हेतु चितीं उरला, परि पूर्ण पाहिजे ज्ञाला ॥ ३ ॥

६ पुनर्जन्म.

वाटे आज सुटोनिया पुनरपी आलों इथें भूवरीं ।

मृत्यो ! पाश तुझे निरर्थक खरे होतात केव्हां तरी ॥

सप्तशृंगनिवासिनी सदय जी माता तिला मी नमी ।

सारे जीवजगत् कसे नव दिसें जें पाहिलें नेहमीं ॥ १ ॥

किन्ने ह्या जगतात येति परि त्या संस्कार हें कारण ।
 त्यायोगं कितिदा पहा मनुज हा दुःखीं पडे दारुण ॥
 श्रद्धा थोर असे प्रभूवारि, तरी काठिण्य कोठें वसे ? ।
 पंगूनें चढणें गिरी सहज तो ईशकृपा ही दिसे ॥ २ ॥
 झालों क्षीण ज्वरें बहूपरि अतां हर्षाश्रु येती पहा ।
 मांझी जी करुणामयी भगवती ती प्रार्थिलीसे महा ॥
 जें आयुष्य जर्गीं असेल उरलें सत्सेवनीं तें अतां ।
 जावें, ही मनिषाःपुरो ! तरि मला आशीर्वचा दे स्वता ॥३॥

७ ईशें हेतू पुरवावे.

भेदभाव ह्या जगतांत ।
 केलें मनुजानें येथ ॥

हा माझा, हा परक्याचा ।

मिथ्या मोह असे मनिंचा ॥ १ ॥

बहुत भेद तेणें होती ।

कलहानें केली माती ।

सुंदर सुखमय धरा पहा ।

द्वेषानें हो व्याप्त महा ॥ २ ॥

खरें पाहतां एक तुम्हीं ।

लक्ष असावें परिणामीं ॥

प्रार्थी प्रभुला अहर्निशीं ।

सौख्याची युक्ति खाशी ॥ ३ ॥

फुकट कशाला दंभ हवा ।

मत्सर द्वेष न मुळिं मिरवा ॥

जें जें वाटें तुम्हां हवें ।

दुजास मिळतां न पाहवें ॥ ४ ॥

ही कां रीती योग्य नरा ? ।

विचार व्हावा मनीं जरा ॥

परका अपुल्यासम समजा ।

तरी बघावी खरी मजा ॥ ५ ॥

सुष्टीचे उपकार पहा ।

दिवें त्यांतिल तत्व महा ॥

वृक्ष न पाही भेद मुळीं ।

दुनिया त्यातें सम सगळी ॥ ६ ॥

पांथाला दे विश्रांति ।

फेडाया तुमची भ्रांति ॥

पक्षी करिती गायन हैं ।

सुखार्थ तुमच्या तें आहे ॥ ७ ॥

प्रकाश देती रविशशि दोन ।

परोपकृति ही नसे लहान ॥

एकविचारें ह्या जगतीं ।

वागा तरि सुख संपत्ती ॥ ८ ॥

मिळेल हें वाटे मजला ।

म्हणुनि रची या कवनाझ ।

तत्व मुजनहो तें ध्यावें ।

ईशें हेतू पुरवावे ॥ ९ ॥

८ देशोन्नति.

(आनंदी आनंद गडे.)

प्रातःकाळीं रम्य दिनीं । बसलों होतों उद्यानीं ।

विचार तों चित्तीं आले । हृदयीं काहुर माजविलें ।

दुनियेमाजीं ।

दुःख समाजीं ।

एक दुजाला कां देई । सरली वाटे पुण्याई ॥ १ ॥

जातिद्वेष मतद्वेष । हाच नित्य चाले घोष ।

हित ह्यानें होतें काय ? । तुम्हीच सांगा प्रभुराय ।

तुमच्या हातीं ।

सर्व असे ती ।

उन्नति किंवा अधोगति । कवी म्हणोनी करि प्रणति ॥२॥

बोलवेवढे सर्व जन । स्वार्थत्यागीं कां न मन ? ।

खरें देशहित साधावें । तरी प्रयत्नीं लागावें ।

स्वतः शिकावें ।

दुजास द्यावें ।

हाच मार्ग बरवा वाटे । थोर झाल ऐशा वाटे ॥ ३ ॥

इतरां नावें ठेवाल । कार्य काय तें साधेल ।

थोर जनाचा उपकार । अपुल्यावरि आहे फार ।

शिक्षण त्यांनीं ।

दिलें म्हणोनी ।

कळलें सारें अपुल्यास । कृतज्ञता दावा त्यांस ॥ ४ ॥

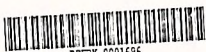
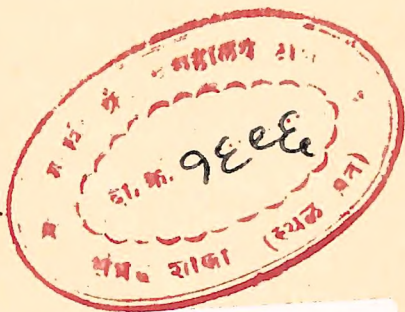
भो परमेशा दावि अम्हां । बंधूबंधूंचा प्रेमा ।

सत्य दिसावें सर्वांना । कवी म्हणुनिया करि गाना ।

रोष दोष ते ।

सोडा परते ।

देशोन्नतिचा मार्ग बरा । स्वीकारुनि सत्कार्य करा ॥५॥

REFBK-0001696

REFBK-0001696